

לקראת בחירות חדשות לכנסת

סאת יצחק ארנ

מאחורי הקלעים התנהל זה כמה ימים מר"מ בין נציגי שלוש הסיעות הגדולות בכנסת בנוגע להבאת הצעות חוק על פיזור הכנסת השמינית ועריכת בחירות לכנסת התשיעית. אלמלא המשבר הנוכחי היו הבחירות נערכות ב־2 בנובמבר 1977, אך עתה המדובר הוא בהקדמתן בחמישה חדשים בקירוב. הליכוד הציע במליאת הכנסת לערוך את הבחירות ב־3 לחודש מאי, המפד"ל — ב־17 בו. המערך (מפלגת העבודה ומפ"ם) ב־31 למאי ואילו „מוקד“ (המחנה) מיוזג בין המפלגה הקומוניסטית הישראלית וקבוצת „תכלת אדום“ ורק"ח מציעות את ה־12 באפריל כיום הבחירות. לפי כל הנתונים תערכנה הבחירות בחודש מאי, שבוע קודם או שבוע תאחר יותר. מערכת הבחירות כבר החלה למעשה ובעוד שבועות אחדים היא תכנס ל„מהלך גבה“ ועדת החוקה, החוק המשפט של הכנסת דנה עתה בקביעת המועד המדויק של הבחירות.

מבין 5, 3 מיליוני התושבים החיים כיום בישראל, שבתחומי „הקו הירוק“ (כלומר בגבולות שהיו לנו עד ה־4 ביוני 1967) מספר בעלי זכות הבחירה לכנסת החדשה הוא 2,172,000 גברים ונשים (לעומת 2,037,000 בבחירות הקודמות, שנערכו בסוף דצמבר 1973). מאחר, שמספר בעלי זכות הבחירה גדל משך תקופה זו ב־135 אלף הרי המדד להשגת מקום בכנסת יגדל אף הוא במקצת. באם אחוז ההצבעה בבחירות הקרובות יהיה זהה לאחוז שבבחירות לכנסת השמינית (או הצביעו 82 אחוז מבעלי זכות הבחירה) צפוי, כי ידרשו כ־13,500 קולות לבחירת חבר כנסת ואחוז החסימה (המינימלי) יעלה אף הוא מ־16 אלף ל־18 אלף. הכנסת מורכבת ממאה ועשרים חברים ואילו אחוז החסימה נקבע בשעתו לאחוז אחד מכלל המשתתפים בבחירות. רשימה, שאינה מקבלת אחוז מבעלי זכות ההצבעה — קולותיה הולכים לאיבוד והיא אינה זוכה לייצוג כל שהוא במוסד הפרלמנטרי שלנו. אלמלא הגבלה זו ייתכן, שמספר הרשימות העומדות „לרוץ“ לכנסת היה עוד יותר גדול מכפי שהוא כיום.

עריכת בחירות לכנסת כרוכה בהוצאות מספיות גדולות ואכן בתקציב המדינה לשנת 1977/78 המתחילה ב־1 באפריל הקרוב כלול סכום של 125 מיליון ל"י בקירוב למטרה זו. חוק מימון המפלגות, שאושר בכנסת לפני הבחירות הקודמות מבטיח, שאוצר המדינה יממן חלק ניכר של הוצאות המפלגות המיוצגות בכנסת ולאותן הרשימות שיעלה בידן לעבור את אחוז החסימה ולזכות בייצוג בכנסת החדשה. החוק קובע, שכל סיעה בכנסת זכאית לקבל מימון להוצאותיה השוטפות מקופת המדינה לשם ארגון פעולות הסברה ותעמולה. קיום קשר ארגוני ורעיוני עם הציבור משך כל ימות השנה וכן לכיסוי הוצאותיה המיוחדות בשנת בחירות.

מובן מאליו, שמצב הרשימות המופיעות בבחירות זו הפעם הראשונה היא בנידון הרבה יותר קשה ממצב הרשימות הוותיקות, באשר הללו חייבות לגייס את הכסף הדרוש לבחירות ממקורות עצמיים ורק לאחר פירסום התוצאות וכאיות הרשימות, שתזכינה בנציגות לקבל מקופת המדינה את דמי ההשתתפות. שיגיעו להן, יחידת המימון לחבר כנסת כיום הנה 520 אלף ל"י, אך בשנת הכספים הקרובה היא תגיע, לפי האומדנה, עד לשש מאות אלף לירות.

גיבות המשבר הממשלתי

סיבות שונות גרמו להתפטרות הממשלה בראשותו של מר יצחק רבין במחצית חודש דצמבר 1976 וקצרה כאן היריעה מלפרט את כולן. הבה נסקור ראשית כל את השתלשלות העניין מבחינה כרונולוגית. אכן כעילה ישירה לכך שימש חילול השבת בפרהסיה שנגרם בשל עריכת טכס הגיגי באחד מבסיסי צה"ל עם הגיעם לאחד משדות התעופה בישראל של שלושה מטוסים אמריקנים מסוג 15 F. ביום ששי ה־10 בדצמבר 1976 בהשתתפות ראש הממשלה, שרים, ראש המטה הכללי של צה"ל ועוד. בישיבת הממשלה מיום א' ה־12 בדצמבר מחו שרי המפד"ל על חילול השבת. ראש הממשלה התנצל ודומה היה, שהכל נגמר „בכי טוב“, כי הרי תקדימים מסוג זה כבר היו לנו בעבר והכל בא על מקומו בשלום.

אך לא כך היה הפעם. "החזית הדתית התורתית" (כלומר אגודת ישראל ופועלי אגודת ישראל) המיוצגת בכנסת ע"י חמשה חברים בלבד הכניסה באמצעות חברה, הרב קלמן כהנא, הצעת אי-אמון לממשלה. ביום שלישי, ה-14 בדצמבר הובאה הצעה זו להצבעה וזכתה בקולותיהן של כל סיעות האופוזיציה, מימין ומשמאל גם יחד בעוד שתשעה מבין נציגי המפד"ל נמנעו מהצבעה ורק שר-הפנים, ד"ר יוסף בורג, הצביע עם הקואליציה הממשלתית. הצעת אי-אמון לממשלה נדחתה ברוב קטן בלבד; 55 מבין צירי הכנסת הצביעו בעד הממשלה ו-48 צירים נגדה.

חלפו ימים אחדים וראש הממשלה בעצת אחדים מבין השרים המקורבים לו, ובעיקר שר המשפטים, עזי"ד חיים צדוק, גמר אומר להפעיל נגד שרי מפד"ל את סעיף 11 מחוק המעבר תש"ט — 1949, על התוספות השונות שחלו בו משך השנים, ושמגמתו הנה לשמור על עקרון האחידות הקואליציונית המשותפת של הממשלה לבל יעשה כל שר בעולה על רוחו תוך כדי היותו חבר בממשלה. חוק זה אף מחייב את הסיעה, שעליה נמנה השר להצביע עם הממשלה.

בהסתמך על חוק זה הודיע ראש הממשלה לשרי המפד"ל, שהם נמצאים מחוץ לממשלה. למחרת ישיבת הממשלה מסר מר רבין הודעה על כך בכנסת ובערב הגיש את התפטרותו לנשיא המדינה לאחר שכשעה לפני כן הודיעו לו שני שרי "הליברלים העצמאיים" בממשלה על התפטרותם. לפי סעיף 23 מחוקי היסוד של הוועידה, התפטרות ראש הממשלה הנה התפטרות של הממשלה כולה ועד להרכבת נוממלה חדשה הופכת להיות, זו הקיימת, ל"ממשלת מעבר".

במצב קשה, שכמהו טרם ידענו במובן תחוקתי מאז קיום המדינה, הועמדו בעטייה של התפטרות הממשלה שני השרים של "המפלגה הליברלית העצמאית" בממשלה ה"ה משה קול וגדעון האחנר. זה כמה חדשים, שבין "מפלגת העבודה" ובין "הליברלים העצמאיים" עבר "חתול שחור" ושני השרים גמרו אומר להתפטר לאחר שקיבלו לכך את אישור ההנהלה הארצית של מפלגתם. בחדש ינואר עמד להתכנס המרכז הארצי של מפלגה זו ומאחר שלא היו סיכויים ממשיים שמפלגת העבודה תקבל את תביעותיה היתה צפויה התפטרותם הקרובה מהממשלה, אך מר רבין "הקדים" אותם.

לפי החוק נכנסת התפטרות שר מהממשלה 48 שעות לאחר שהודיע על כך ומאחר, שההודעה על ההתפטרות באה רק כשעה לפני התפטרות ראש הממשלה, שכתוצאה ממנה הופכת הממשלה ל"ממשלת מעבר" הרי לדעת הודיע המשפטי שלנו, התפטרות זו אינה תופסת. ממשלת מעבר הנה כעין מוסד סגור, שאין לצרף אליה שרים חדשים, אך אלה היושבים בה אינם יכולים להתפטר ממנה. שני השרים, שבהם המדובר, הפסיקו אמנם מלהשתתף בישיבות הממשלה, אך הענין כולו מתברר עתה בפני בית-הדין הגבוה לצדק, ברור הדבר, שמבחינה ציבורית אי-אפשר להכריח מישהו להיות שר בממשלה, בעיקר שעם התקרבות הבחירות לכנסת אין מפלגתו מעוניינת בכך כלל ועיקר.

רשימות חדשות בזירה הפוליטית

מספר המפלגות, הארגונים התנועות, שיתמודדו על קולו של הבוחר הישראלי יהיה בבחירות אלו גדול יותר מאשר בבחירות של שלהי שנת 1973. את מספרן המדויק נדע רק בחודש מארס או אפריל. בימים אלה נתבשרנו, ש"הפנתרים השחורים" (בני עדות המזרח), "העולם הזה" — כח חדש" (בראשות העתונאי, אורי אבנרי, שהיה כבר בעבר חבר כנסת בשתי קדנצרות) ו"התאחדות בעלי הבתים" עומדים להופיע בבחירות ברשימות משלהן, כן מתנהל מ"מ בין "הליברלים העצמאיים", "המרכז החפשי" (שפרש מ"הליכוד") ו"התנועה למען זכויות האזרח" בנוגע להקמת "מרכז ליברלי" משותף לקראת הבחירות אם כי אין עדיין בטחון מלא, שאכן תמצא לשון משותפת לכך בין ה"ה משה קול, ח"כ שמואל תמיר וח"כ שולמית אלוני.

ברור הדבר, שבאם כל אחת מהרשימות הללו תופיע בבחירות באופן נפרד צפוי להן מאבק קשה מאד וזאת ראשית כל בשל הופעתם בזירה של "התנועה הדימוקרטית לשינוי" בראשות ה"פרופ" יגאל ידן ו"שלומציון" בראשות האלוף הצבאי הנודע (עתה במילואים) מר אריאל שרון.

פרופ' ידן, שהיה ראש אגף המבצעים של צה"ל בתקופת מלחמת השחרור הרמטכ"ל השני של צבאנו, הוא כל השנים פרופ. לארכיאולוגיה באוניברסיטה העברית בירושלים ולא עסק בפוליטיקה, אם כי הוא אדם ער מאוד לבעיות הציבור. הוא נכנס לא מכבר לזירה הפוליטית וריכוז סביבו מספר אנשים, אשר שמותיהם

מוכרים לציבור הישראלי, מהם שמילאו תפקידים חשובים בצה"ל, באדמיניסטרציה ובממשלה. רשימת 77 מייסדי התנועה, כפי שפורסמה ברבים, כוללת בתוכה בין האחרים את האלוף (עתה במילואים) מאיר זורע, האלוף (במילואים) דן טולקובסקי, איסר הראל, גבי רננה לשם-בן-גוריון (בתו של דוד בן-גוריון ז"ל).

לאחר שתנועת "שינוי" בראשותו של פרופ. אמנון רובינשטיין החליטה להתמזג עם "התנועה הדימוקרטית" בראשות פרופ. יגאל ידין הרי יש לה כל הנתונים לזכות במספר ניכר של מנדטים בכנסת התשיעית חאת למרות העובדה שבכל הנוגע למדיניות החוץ שלנו טרם ברורה העמדה שלה, ובצמרתה נמצאים "יונים" (כלומר כאלה המוכנים לזיתורים סריטוריאליים מצד ישראל) ו"ניצים" (המתנגדים לזיתורים) גם יחד. רשימה זו עתידה לקבל קולות בעיקר מאותם החוגים שנתנו עד כה את קולותיהם לרשימת "המערך" בעוד שרשימתו של אריאל שרון (שהפופולריות שלו גדולה בעיקר אצל הנוער) תמשך אליה מצביעים מבין אלה הקרובים ברוחם לגוש "הליכוד".

ראש הממשלה, מר רבין, מכריז בכל הזדמנות, כי המאבק העיקרי יהיה נטוש בבחירות הקרובות בין "המערך" לבין "הליכוד" ודומה הדבר, שהוא מתעלם מהופעתן של כל הסיעות המתיצבות עתה לראשונה ביורה ואשר עצם יצירתן באה כתוצאה מכך, שהאזרח הישראלי רחוק מלהיות שבע-רצון מניהול עניני המדינה בעיקר ככל הנוגע לבעיות הפנימיות שלה כלומר משק וכלכלה, פער חברתי וכו'.

אכן אלמלא הופעת רשימותיהם של פרופ. יגאל ידין והאלוף אריאל שרון היו סיכויי האופוזיציה, כלומר של "הליכוד" בבחירות הרבה יותר טובים, מכפי שהם נראים כיום. פרישתו של מר שרון מ"הליכוד", שהוא היה מחוללו הראשי, וכן של "המרכז החפשי" בראשות מר שמואל תמיר, אם כי יש לו עתה בכנסת שני צירים בלבד, פגעו לא במעט בתדמית "הליכוד" בעיני הציבור הרחב, המועמד של "הליכוד" לכהונת ראש הממשלה הוא מר מנחם בגין, שהיה בשעתו שר בממשלת הליכוד הלאומי.

המאבק הפנימי במפלגת העבודה

"מפלגת העבודה" ערכה בחדשים האחרונים מפקד חברים בו התפקדו רבע מיליון חברים. הבחירות לוועידת המפלגה נועדו ל-1 בפברואר וב-22 בו. תפתח הוועידה כרוב עם ב"בניני האומה" בירושלים ואחר כך תמשיך בדיונים ב"היכל התרבות" בתל-אביב. בוועידה יבחר מרכז ארצי חדש בן 601 חבר, והוא גם שיקבע את מועמדי המפלגה לכנסת, לממשלה ולשורה של תפקידים ציבוריים חשובים אחרים.

המאבק על המועמדות לכהונת ראש הממשלה כבר החל למעשה ואין ספק, כי פיסורי שרי המפרל והתפטרות הממשלה הגה חוליה חשובה במאבק זה. מר יצחק רבין רוצה, כמובן, להשאר ראש הממשלה גם בעתיד, אך קם לו מחתרה רציני והוא שר-הבטחון, מר שמעון פרס ואף שר-החוץ לשעבר, מר אבא אבן, שאינו מחמיץ שום הזדמנות לתקוף את מר רבין ואת המצב הפנימי ב"מפלגת העבודה", הכריז על מועמדותו. מר רבין נתמך בעיקר ע"י ותיקי מפא"י עם גבי גולדה מאיר בראש וכן ע"י אנשי "לאחדות העבודה", שמקרבם הוא יצא בעוד שמר פרס יקבל בוודאי בהצבעה במרכז מפא"י את קולותיהם של אנשי רפ"י לשעבר, מזכירי מחוזות מסויימים במפלגת העבודה וכן חברים בעלי דעות ניציות, שאינם מסכימים לעמדתו ה"פשרנית" בעניני מדיניות החוץ של מר רבין.

מר אבא אבן, שסיכוייו קלושים לזכות במירוץ הקרוב — השקפותיו בענינים המדיניים רחוקות מאוד מאלו של שמעון פרס, אך הוא מעתיר עליו שבחים ומוכן לסייע לו ובלבד כדי לסלק את רבין מכהונת ראש הממשלה. היחסים הקשים בין אבן לבין רבין קיימים עוד מאותם הימים, כאשר הראשון שימש כשר החוץ והשני — כשגריר ישראל בואשינגטון. בהגשת ההתפטרות שלו לנשיא המדינה רצה מר י. רבין "להפתיע" לא רק את האופוזיציה, אלא גם את חבריו הוא בצמרת המפלגה ולהוכיח להם, שהוא כבר מוכן להתמודדות.

מועד הבחירות מחקרר הנולך ומשרד הפנים כבר ערוך לקראתו. נוכח המאבק המדיני המחכה לנו בחדשים הקרובים והמצב המיוחד בו אנו שרויים עתה היו בוודאי כל הכותות במדינה ובעם חייבים להתאחד כדי להוות חומה בצורה לקראת העתיד, אך מה לעשות ולכך טרם הגענו. הבחירות לכנסת התשיעית והרכב הממשלה הבאה יוכיחו לנו לאן פני הציבור בישראל מועדות ולקראת מה אנו חותרים בעתיד הקרוב בעניני חוץ ופנים גם יחד.